

Asia Tekijänoikeus Aalto-maljakkoon

Hakija A

Annettu 15.6.2010

Tiivistelmä *Aalto-maljakko oli tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Oikeudenhaltijalla oli yksinomainen oikeus määrätä teoksesta tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisesti muuttamattomana tai muutetussa muodossa.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

A (jäljempänä hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa koskien niin sanotun Aalto-maljakon tekijänoikeussuojaa. Hakija esittää lausuntopyynnössään seuraavaa:

Onko Alvar Aallon ja hänen vaimonsa Aino Marsion vuonna 1936 suunnittelema Aalto-maljakko tekijänoikeuslain nojalla suojattu teos? Koskeeko mahdollinen tekijänoikeudellinen suoja myös maljakosta valmistettuja lukuisia toisintoja ja muunnelmia (esimerkiksi pienoiskappaleita) vai ainoastaan Aallon ja Marsion valmistamia alkuperäiskappaleita?

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle valokuvia, joissa hakijan mukaan esitetään Iittala Group Oy Ab:n sarjatyönä valmistama versio Aalto-maljakosta, Iittala Group Oy Ab:n valmistama pienoisversio Aalto-maljakosta, korkea versio (mahdollinen jäljitelmä) sekä kaksi 1930-luvulla valmistettua Aalto-maljakkoa (mahdollinen alkuperäissarja).

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt vastineen Iittala Group Oy Ab:ltä (jäljempänä Iittala). Iittala katsoo vastineessaan, että Aalto-maljakko on tekijänoikeussuojaa saava teos samoin kuin sen muunnelmatkin. Iittalan mukaan maljakon aaltomainen muoto ei ole seurausta käyttötarkoituksesta, vaan osoittaa selvästi luovaa henkistä panosta suunnittelijaltaan. Kukaan muu ei Iittalan näkemyksen mukaan olisi päätenyt maljakkoa suunnitellessaan Aalto-maljakon kanssa samannäköiseen lopputulokseen.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja TekijäL:n soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Tekijänoikeudesta

TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy siten lähtökohtaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle.

TekijäL 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella laadulla ei ole merkitystä eikä tuotteen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä.

Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

TekijäL 1 §:n säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa taideteollisuuden tuotteita. Taideteollisuuden tuotteita ovat esimerkiksi astiat, valaisimet ja huonekalut.

Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa taideteollisuuden tuotteen teoskynnys on asetettu varsin korkealle. Tämä johtuu siitä, että taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Ollakseen TekijäL 1 §:ssä suojattu teos, taideteollisuuden tuotteen tulee täyttää TekijäL 1 §:n mukaiset itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta. Teoskynnyksen alentaminen taideteollisten tuotteen osalta olisi omiaan rajoittamaan kilpailua. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 87)

Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan sitä persoonallista ilmenemismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä esimerkiksi jonkin idean hyödyntämistä. Teoksen osa saa puolestaan tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna ylittää teostason.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muu-

tettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

TekijäL 2 §:n perusteella kukaan muu ei saa valmistaa tai saattaa yleisön saataviin tuotetta, jota on pidettävä samana tai liian samankaltaisena TekijäL 1 §:n nojalla suojatun tuotteen kanssa. Mahdollisissa loukkaustapauksissa suoritetaan niin sanottu samuus- tai samankaltaisuusvertailu, jossa tuotteita verrataan sen selvittämiseksi, loukkaako toisen tuotteen valmistaminen tai saattaminen yleisön saataviin tekijänoikeutta toiseen tuotteeseen. Jos tuotteet eivät muistuta toisiaan sillä tavoin, että ne herättäisivät vertailijassa samuus- tai samankaltaisuuselämyksen, kyse ei ole loukkaavasta tuotteesta. (Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka: Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirja, Helsinki 2006, s. 25–26 ja 691)

Tekijän moraalista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisuja

Korkein oikeus on käsitellyt useasti tekijänoikeutta taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteisiin. Esimerkiksi ratkaisuissa KKO 1962 II 60 (rannekoru), KKO 1971 II 4 (ryijy) ja KKO 1980 II 3 (korumallit) korkein oikeus katsoi tuotteen nauttivan tekijänoikeussuojaa. Sen sijaan ratkaisuissa KKO 1932 II 267 (makuuhuoneen kalusto) ja KKO 1975 II 25 (huonekalut) sekä KKO 1948 II 464 (kattovalaisin) ja 1976 II 48 (miilumenetelmällä valmistetut valaisimet) korkein oikeus katsoi, ettei teoskynnys ylittynyt.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempia lausuntoja

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tekijänoikeutta taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteisiin esimerkiksi lausunnoissaan TN 2007:11 (kynttilänjalka ei ollut TekijäL:ssä tarkoitettu teos), TN 2007:7 (marjanpoimuri ei ollut TekijäL:ssä tarkoitettu teos), TN 2006:19 (hirvenpääkoristeiset snapsilasit olivat TekijäL:ssä tarkoitettuja teoksia (ään.)), TN 2006:9 (huonekalut olivat TekijäL:ssä tarkoitettuja teoksia), TN 2005:1 (koristelautanen ei ollut TekijäL:ssä tarkoitettu teos), TN 2004:9 (koru oli TekijäL:ssä tarkoitettu teos, mutta valmistusmenetelmä ei kuulunut tekijänoikeussuojan piiriin) ja TN 2001:16 (heijastimet eivät olleet TekijäL:ssä tarkoitettuja teoksia).

Vastaukset lausuntopyynnöissä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut hakijan toimittamia valokuvia Aalto-maljakosta. Tekijänoikeusneuvosto olettaa, että valokuvat kahdesta 1930-luvulla valmistetusta Aalto-maljakosta esittävät alkuperäisiä Aalto-maljakoita ja muut valokuvat näiden perusteella tehtyjä kappaleita. Tekijänoikeusneuvosto vastaa hakijan esittämiin kysymyksiin alla.

1. *Onko Alvar Aallon ja hänen vaimonsa Aino Marsion vuonna 1936 suunnittelema Aalto-maljakko tekijänoikeuslain nojalla suojattu teos?*

Ollakseen TekijäL 1 §:n nojalla suojattu teos, taideteollisuuden tuotteen on oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Se, että tuotteella on jokin käyttötarkoitus, ei vielä kerro sen teosluonteesta. Mikäli tuotteen käyttötarkoitus kuitenkin hallitsevassa määrin sanelee lopputuloksen pikemminkin kuin tekijän luova panos, kyse on tuotteesta, joka ei ole tekijänoikeudellisessa mielessä riittävän itsenäinen ja omaperäinen teos. Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tavanomaisen maljakon osalta kaksi henkilöä voisi lähtökohtaisesti päätyä samanlaiseen lopputulokseen vastaavaan työhön ryhtyessään. Kahden alkuperäisen Aalto-maljakon aaltomaiset muodot eivät kuitenkaan ole tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan seurausta tuotteen käyttötarkoituksesta vaan tekijän luovasta henkisestä panoksesta. Näin ollen tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kaksi alkuperäistä Aalto-maljakkoa ovat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että niitä on pidettävä TekijäL:n 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina.

2. *Koskeeko mahdollinen tekijänoikeudellinen suoja myös maljakosta valmistettuja lukuisia toisintoja ja muunnelmia (esimerkiksi pienoiskappaleita) vai ainoastaan Aallon ja Marsion valmistamia alkuperäiskappaleita?*

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna.

Koska alkuperäiset Aalto-maljakot ovat yllä mainituin perustein TekijäL 1 §:n nojalla suojattuja teoksia, oikeudenhaltijalla on oikeus määrätä teostensa muuttamattomana tai muutetussa muodossa. Teosten suojapiiri ei siten rajoitu vain identtisiin jäljitelmiin tai kopioihin, vaan on tätä laajempi. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan toimittamissa valokuvissa olevat maljakot ovat kaikki alkuperäisten Aalto-maljakoiden kappaleita. Kappaleet

muistuttavat jompaakumpaa alkuperäistä Aalto-maljakkoa niin, että ne herättävät vertailijassa samuus- tai samankaltaisuuselämyksen.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Essi Pokela

Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Tuula Hämäläinen, Teemu Kalliala, Mari Lampenius, Kirsi-Maria Okkonen, Pekka Pulkkinen, Risto Ryti, Anne Salomaa, Katariina Sorvari, Riikka Tähtivuori, Markku Uotila ja Ahti Vänttinen.